

Kohtunike koodeksist praktilise eetiku pilguga

Kohtunike täiskogu
9.veebruar 2018

Aive Pevkur
Dr.Phil (filosoofia)

Mis on ettekande eesmärk?

- Pakkuda kõrvalpilku asjade seisule kohtunike eetikakoodeksiga
- Ärgitada kaasa mõtlema koodeksi rolli ja eesmärgi üle
- Kogemus:
 - ülikoolide kursused kutse-eetikast organisatsioonipsühholoogidele, inseneridele, personalitöötajatele, arstidele, juristidele
 - töö avalikus teenistuses eetika nõunikuna
 - rahvusvahelised ja Eesti projektid, sh koodeksite loomine

Kust tuli teadmine?

- Veebipõhine küsimustik (n=84, u 35% kohtunikkonnast)
- Grupiintervjuud
 - Kersti Kerstna-Vaks, Kadri Palm, Liivi Loide, Rubo Kikerpill, Toomas Talviste, Tambet Tampuu, Malle Seppik, Peeter Jerofejev, Villem Lapimaa, Meelis Eerik, Kristjan Siigur, Astrid Asi, Indrek Parrest
- Kohtumised organiseeris ja küsimustiku saatis Liis Lindström
- Suur tänu!

Miks tegeleda kohtuniku eetikaga?

- Üldsuse **usaldus** kohtusüsteemi vastu ning kohtunike kõlbelise autoriteedi ja ausameelsuse vastu on kaasaegses demokraatlikus ühiskonnas ülima tähtsusega.
 - *Kohtunike käitumise Bangalore põhimõtted (2002), Preambul*
- Juristid ei muutu kunagi armastusväärseteks, kuid me peaksime siiski olema **väärikad**.
 - *Märt Rask, toonane justiitsminister, Kohtunike esimese korralise täiskogu protokollist 14. veebruar 2003.a*

Mis on professiooni eesmärk?

- Profession on ühel erialal tegutsevad ja sellega elatist teenivad inimesed, kes on vabatahtlikult ühinenud ja seadnud oma tegevuse eesmärgiks **moraalse ideaali teenimise** moraalselt lubataval viisil, sõltumata sellest, mida nõuab neilt seadus, turg, ühiskondlik moraal või avalik arvamus. (M. Davis)

Eesmärk - usaldus

- On oluline, et kohtunikud individuaalselt ja kollektiivselt peaksid lugu ja austaksid kohtunikuametit **avaliku usalduse** vääriliselt ning et nad püüaksid suurendada ja säilitada **usaldust** kohtusüsteemi vastu
- *Kohtunike käitumise Bangalore põhimõtted (2002), Preambul*

Hinnang kohtunike usaldusväärsele

Menetlusosaliste rahulolu kohtusüsteemiga, Eesti Uuringukeskus OÜ Oktoober 2017

	Väga usaldusväärne	Pigem usaldusväärne	Pigem ebausaldusväärne	Täiesti ebausaldusväärne
kohtusse pöördunud isikud	21	59	17	3
kohtuistungil osalenud isikud	23	60	10	7
kohtuotsuse saanud isikud	19	58	15	9
professionaalsed menetlusosalised	25	66	8	1

Eetika järgimine kui osa kutsekohustusest

- Kutseala eetikakoodeksid koondavad professionaalseid kohustusi, mida peetakse nii põhimõttelisteks, et nende mittetäitmine toob kaasa halvaksapanu või vajadusel formaalsed sanktsioonid (M. Pritchard)
- Selged eetilised standardid ja nende kommunikeerimine nii kutseala sisse kui avalikkusele suurendavad usaldust
- Kas kohtunikel on eetlisi dilemmasid, mida standardid peaksid adresseerima?

Eetilised küsimused kohtunikutöös

(küsimustik n=21, grupiintervjuud, n=13)

- **Sobiv käitumine teistes rollides**

- hobitegevus (nt bridž), poliitilised sõnavõttud kodanikuna, tarbijamängudes osalemine, soodustuste või eripakkumiste kasutamine, finantskäitumine

- **Näiv ja tegelik huvide konflikt**

- kellega on sobiv suhelda?, millal peaks taandama?, varasemad rollid, koolitused advokaadibüroodes, prokuröride nõustamised

- **Sotsiaalmeedia ja avalikkus**

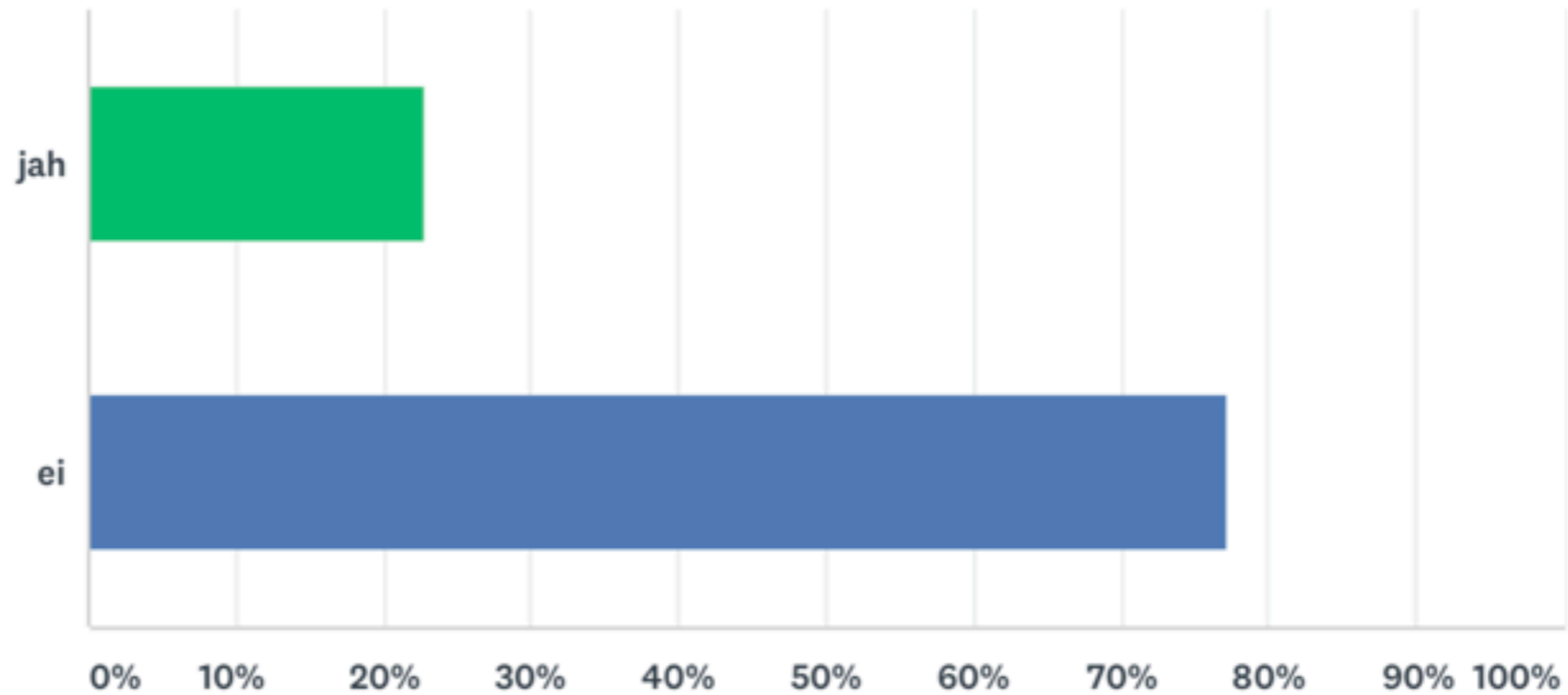
- FB, Twitter, millal on kohtuniku tutvustamine ja millal eksponeerimine?

- **Sündsus kohtumajas**

- millise määrani on personaalsus tolereeritav? isiklikud hoiakud, sõnakasutus, sarkasm, viisakus, kollegiaalsus

Q1 Kas Teil on kohtunikuna viimase aasta jooksul olnud eetilisi dilemmasid?

Answered: 83 Skipped: 1

ANSWER CHOICES	RESPONSES	
jah	22.89%	19
ei	77.11%	64
TOTAL		83

Mis suurendab usaldust?

- **Teadmised**
 - akadeemiline ettevalmistus ja pidev enesetäiendamine
- **Oskused**
 - kogemuse rakendamine praktikas
- **Hoiakud** - kohtuniku eetika
 - ühtsed hoiakud vs individuaalne autonoomia

Kutse-eetika on professionaalse rolli eetika

- Kutseroll on see, mis loob või kirjutab ette kutseala moraali
- funktsionaalne lähenemine kutse-eetikale ja koodeksitele (*kohtunikkonna keskne osa demokraatia ja õiguskorra kindlustamisel*)
- kutsekogukond määratleb sobiva käitumise (*kehtestame meie, Eesti kohtunikud, endile järgmised eetikareeglid*)
- kõrge kutsemoraal loob usalduse (*kohtunikkonna kõrge professionaalne tase ja laitmatu käitumine on kohtu ja õigusemõistmise autoriteedi tingimuseks ja tagatiseks*)

Koodeksi funktsioonid

- nõuandev funktsioon **üksikprofessionaalile** (kohtunikule)
- kokkulepitud standardid, mis on juhisteks **eetikakomiteedele**
- kutseala eetikaprintsiipide avalik deklareerimine, mis teavitab **kliente** (kodanikke) sellest, mida neil on õigus kutseala esindajalt oodata
- teiste **samas valdkonnas** tegutsejate (prokurörid, advokaadid) informeerimine sellest, mis laadi koostööd võib eeldada

D. Beyerstein

Kohtunike eetikakoodeksi roll täna

- Kohtute seadus § 87. Distsiplinaarkaristuse määramise alus
 - (2) Distsiplinaarsüütegu on kohtuniku süüline tegu, mis seisneb ametikohustuse täitmata jätmises või mittekohases täitmisel. Distsiplinaarsüütegu on ka kohtuniku **vääritu tegu**.
- Kohtunike eetikakoodeks aitab sisustada vääritu teo mõistet
- Koodeksi kasutamine teistes funktsioonides on napim (*“koodeks ei ole elav dokument”*)

Distsiplinaarkolleegiumi väärtu käitumise juhtumid 1994-2017

- 55% (10 juhtumit) ebasobiv käitumine alkoholijoobes
 - Distsiplinaarkolleegium leidis, et alkoholijoobes tööl viibimisega on kohtunik toime pannud vääritud teo, mis kahjustab tugevalt kohtu mainet ning heidab varju professionile ja õigusemõistmisele
- 28% (5 juhtumit) käitumine solvaval viisil
 - Komisjon leidis, et õigusemõistmise autoriteeti riivavaks üleastumiseks on ka kohtuniku ebakorrektne ja ebaviisakas käitumine ning käitumine, mis ei ole laitmatu üksteise suhtes

Kutse-eetika aluseks on

- Väärtused, mis õigustatult **peaksid juhtima** professionaalide kutsealast tegevust
- Väärtused, mis **tegelikuses juhivad** professionaalset kogukonda, kus need väärtused on määratletud kui
 - 1) **koodeksi printsiibid**, mis on kutseorganisatsioonis teadvustatud ja levitatud (normatiivne lähenemine) või
 - 2) **tegelikud uskumused**, mis juhivad professionaalide käitumist

Koodeksite printsiibid - kohtunike käitumise põhimõtted

Bangalore (2002)

- sõltumatus
- erapooletus
- ausameelsus (integrity)
- kõlbeline laitmatus
- võrdsus
- asjatundlikkus ja hoolsus

Euroopa inimõiguste kohus (2008)

- sõltumatus
- erapooletus
- väärikus, printsiipaalsus (integrity)
- hool ja asjatundlikkus
- diskreetsus
- väljendusvabadus
 - kõrvaltegevused
 - soodustused ja eelised
 - autasud ja auavaldused

Kohtunike eetikakoodeks (2004)

- kohtunike erapooletus, sõltumatus ja ausameelsus peavad õigusriigis olema tingimusteta tagatud
- Struktuur:

Preambul

Üldsätted (1-10)

Erisätted

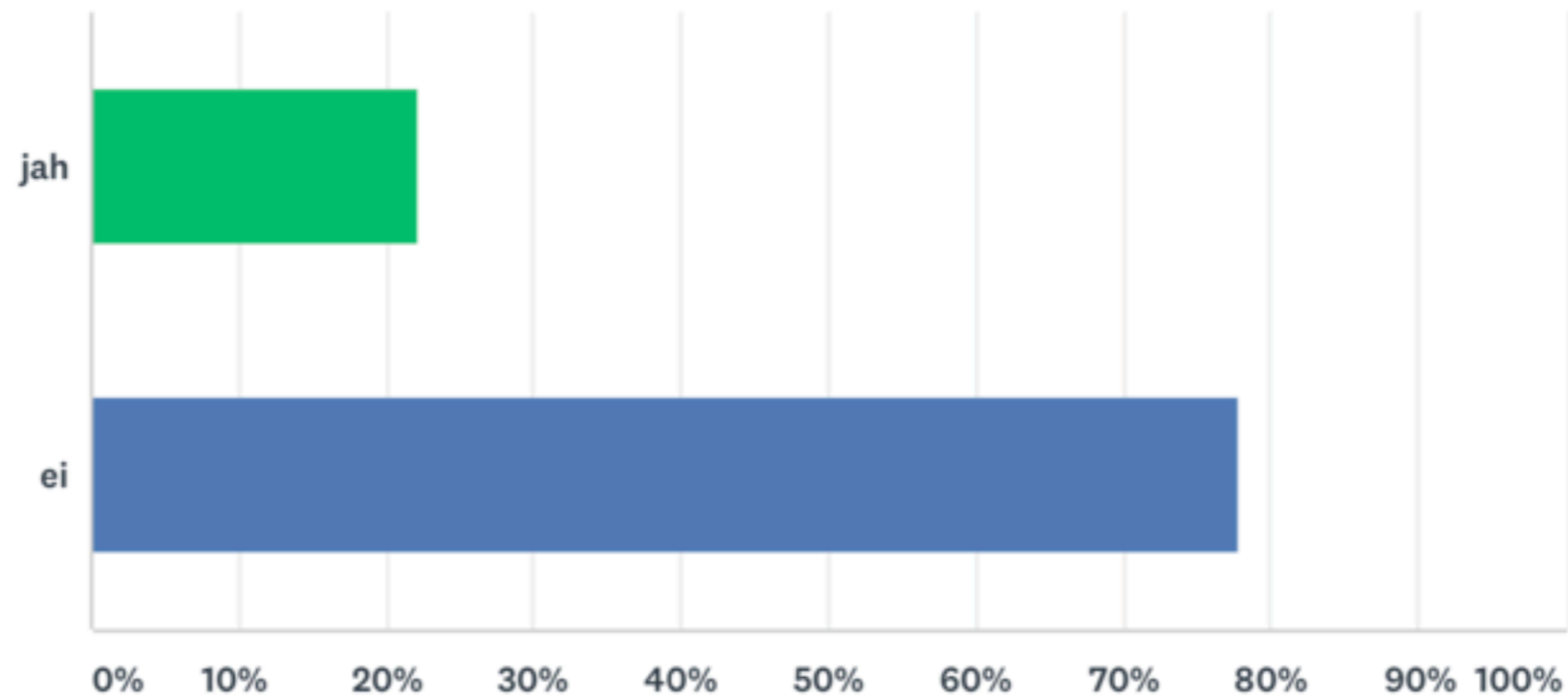
Kohus ja kohtupidamine (11-19)

Sõltumatus ja erapooletus (20-26)

Õigusemõistmisest väljapoole jääv tegevus (27-32)

Q3 Kas olete viimase aasta jooksul kasutanud kohtunike eetikakoodeksit?

Answered: 81 Skipped: 3

ANSWER CHOICES	RESPONSES	
jah	22.22%	18
ei	77.78%	63
TOTAL		81

-
- Need (Bangalore) põhimõtted eeldavad, et **kohtunikud oleksid** oma käitumise eest **aruandekohustuslikud** kohtustandardite kaitseks loodud asjaomaste institutsioonide ees, mis ka ise on sõltumatud ja erapooletud
 - *Kohtunike käitumise Bangalore põhimõtted (2002), Preambul*
 - Koodeksid on mängureeglid. Kui keegi viga ei vilista, siis reeglite rikkumist tähele ei panda.

Rakendusmeetmete olulisus

- koodeksid on organisatsiooni reaktsioon spetsiifilistele probleemidele, mille puhul *ad hoc* tavateadmine (*common knowledge*) ei ole enam piisav
- koodeksi tõhusaks toimimiseks peab see olema levitatud ja omaks võetud, peab saama osaks professionaalsest kultuurist
- eetiliste standardite levitamine ei toimu ainult koolitustel vaid ka läbi juhtimispraktikate ja -otsuste

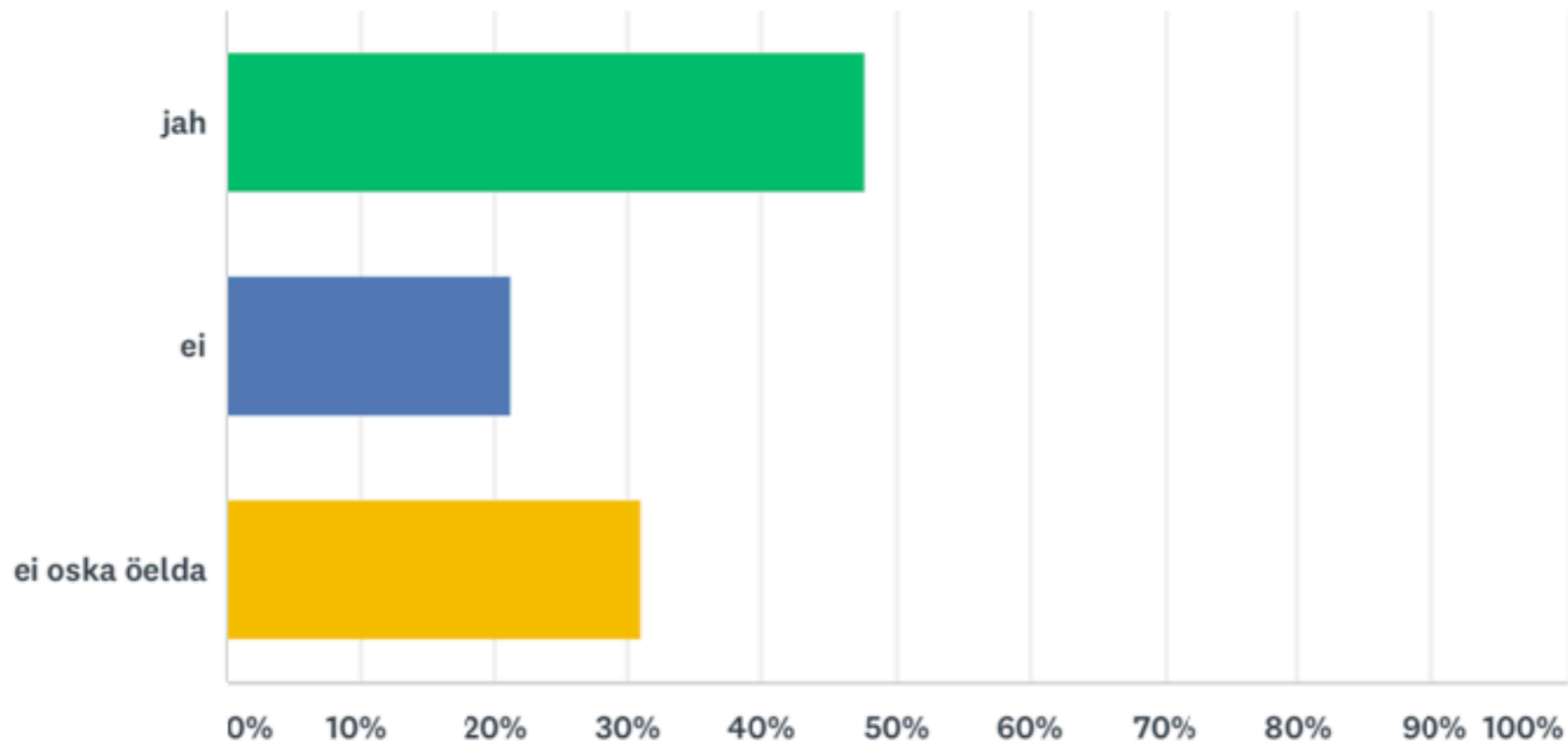
H. Whitton

Koodeksi tõlgendamine (p 10)

- Kutse-eetika nõudeid tõlgendatakse **seaduse**, kohtunike **distsiplinaarkolleegiumi lahendite**, kohtunikkonna hulgas kujunenud **praktika ja tava**, samuti **vanema kolleegi arvamuse** ja kohtuniku **südametunnistuse** alusel.
- Nimetatud põhimõtetest juhindub kohtunik käitumisviisi valikul küsimustes, mis **ei ole** eetikakoodeksis sätestatud.

Q4 Eetikakoodeksi rakendamiseks luuakse tavapäraselt eetikanõukogu, mille ülesanneteks on toetada koodeksi ühetaolist tõlgendamist ning anda selgitusi ja nõustada koodeksi rakendamisel. Kas kohtunikel võiks olla eetikanõukogu ?

Answered: 84 Skipped: 0

ANSWER CHOICES	RESPONSES	
jah	47.62%	40
ei	21.43%	18
ei oska öelda	30.95%	26
TOTAL		84

Nõuandev kogu eetikaküsimustes

- Kohtunike Aukohus
- Staažikate kohtunike kogu
- Eetikakolleegium sarnaselt distsiplinaarkolleegiumiga
- Distsiplinaarkolleegiumi laiendamine, et tegeleda ka eetikaküsimustega, konsultatiivne funktsioon, kompetentsikeskus
- Distsiplinaarkolleegiumi liikmetest valitakse eetikanõukogu liikmed
- Eesti Kohtunike Ühingu juures tegutsev eetikakomisjon
- Eetikanõukogu kui täiskogu organ

- kuidas mehitada?

Küsimused

- Milline peaks olema hästi toimiv kohtunike eetikasüsteem?
 - eetikanõukogu ja distsiplinaarkolleegium
- Kes kogub, korraldab ja jagab eetika-alast teadmist?
 - süsteemne lähenemine või isiklik initsiatiiv?

Suur tänu kaasa mõtlemast!

Repliigid, kommentaarid, küsimused